dr Małgorzata Krasnodębska-Tomkiel

Wpływ reformy wspólnotowego prawa konkurencji (rozporządzenia Nr 1/2003/WE) na system prawa wewnętrznego państw UE, w tym Polski[1]

1. Wspólnotowe prawo konkurencji – istota i charakter regulacji

Ochrona konkurencji jest ustrojową zasadą Wspólnoty Europejskiej. Jest ona także kluczowym instrumentem służącym procesowi integracji europejskiej w jej podstawowym i pierwotnym aspekcie, czyli w zakresie współpracy gospodarczej. Istnienie konkurencji jest nierozerwalnie związane z funkcjonowaniem wspólnego rynku, który nie może działać poprawnie bez zniesienia barier w wymianie handlowej między państwami członkowskimi. Znoszeniu tych barier służą przepisy o swobodach rynku wewnętrznego (swobodny przepływ towarów, kapitału i płatności, wolność przedsiębiorczości i świadczenia usług). W praktyce jednak przepisy te mogą okazać się niewystarczające dla osiągnięcia zamierzonego celu. Zdarza się bowiem, że przedsiębiorcy posiadający – samodzielnie lub we współpracy z innymi – silną pozycję rynkową próbują wykorzystywać ją ingerując w mechanizmy funkcjonowania wolnego rynku.

Zagrożeniu temu przeciwdziała istnienie systemu wspólnotowego prawa konkurencji. Jego normy znajdują zastosowanie w przypadku, gdy antykonkurencyjne praktyki określonych przedsiębiorców mogą wywrzeć wpływ na wymianę handlową między państwami członkowskimi. Tak więc prawo konkurencji służy celom wspólnego rynku poprzez nakładanie na przedsiębiorców ograniczeń, które uniemożliwiają im podejmowanie działań niezgodnych z tymi celami. Wspólnotowe prawo konkurencji stosuje się, gdy mamy do czynienia z praktykami ograniczającymi konkurencję w ramach wspólnego rynku, które mogą utrudniać realizację celów Wspólnoty zapisanych w Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską[2], w tym powodować sztuczne podziały stanowiące przeszkodę dla integracji.

Wspólnotowe reguły ochrony konkurencji zawarte są w Traktacie. Już w art. 2 TWE wśród licznych zadań, dla realizowania których ustanowiona została Wspólnota Europejska, wymienia się wspieranie wysokiego poziomu konkurencyjności działalności gospodarczej. Natomiast w art. 3 TWE wśród instrumentów służących do osiągnięcia najważniejszych (wymienionych w art. 2 TWE) celów Wspólnoty, takich jak ustanowienie Wspólnego Rynku i unii

[1] Opinie wyrażone w niniejszym tekście są osobistymi opiniami autorki i nie mogą być utożsamiane ze stanowiskiem Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów.
[2] Dalej także: Traktat, TWE.

gospodarczo-walutowej, wskazuje się konieczność utworzenia systemu zapewniającego, że konkurencja na wspólnym rynku nie będzie zakłócana. Regulacje dotyczące konkurencji znajdują się zarówno wśród wspomnianych przepisów ogólnych Traktatu, jak i w części szczegółowej regulującej różne obszary aktywności Wspólnoty Europejskiej i polityki wspólnotowe. Prócz przepisów traktatowych, inne źródła wspólnotowego prawa konkurencji to: rozporządzenia Rady Unii Europejskiej i Komisji Europejskiej dookreślające zakres stosowania norm Traktatu, decyzje Komisji będące aktami stosowania prawa w sprawach indywidualnych, orzecznictwo sądów wspólnotowych, a także – mające charakter niewiążący – obwieszczenia, wytyczne i inne dokumenty wydawane przez Komisję Europejską.

Regulacja ta ma charakter publicznoprawny, co oznacza, że na straży przestrzegania tych norm stoją instytucje wspólnotowe. Organami odpowiedzialnymi za realizację celów prawa konkurencji są: Rada Unii Europejskiej (posiadająca kompetencje ustawodawcze) i Komisja Europejska (będąca organem administracyjno-wykonawczym).

Wspólnotowe prawo konkurencji jest prawem ponadnarodowym. Jest ono bezpośrednio stosowalne na terytoriach wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej (UE) i ma pierwszeństwo przed ich prawem wewnętrznym. Dotyczy to również Polski, która z dniem 1 maja 2004 r. stała się państwem członkowskim UE. Immanentną cechą systemu ochrony konkurencji we Wspólnocie Europejskiej jest współistnienie wspólnotowych reguł zawartych w Traktacie, które dotyczą ochrony konkurencji na wspólnym rynku i krajowego prawa konkurencji w poszczególnych państwach członkowskich, którego celem jest ochrona konkurencji na rynkach krajowych.

2. Zagadnienie europeizacji polskiego prawa konkurencji

Członkostwo Polski w UE oznacza, że na naszym terytorium obowiązują równocześnie dwa systemy prawa konkurencji – wspólnotowe prawo konkurencji (czyli przede wszystkim normy zawarte w Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską oraz innych aktach wydanych na podstawie przepisów Traktatu) oraz polskie prawo konkurencji (czyli przede wszystkim ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów[3]). Konsekwencją wspomnianej wyżej zasady pierwszeństwa prawa wspólnotowego w stosunku do prawa wewnętrznego państw członkowskich jest uznanie podległości (podporządkowania) polskiego prawa konkurencji regulacji wspólnotowej.

Normy wspólnotowego prawa konkurencji nie pozostają bez znaczenia dla konstrukcji i treści norm prawa krajowego (obowiązującego w Polsce). Wynika to przede wszystkim ze wspomnianej już szczególnej roli prawa konkurencji,

[3] Dz. U. z 2003 r. Nr 86, poz. 804 ze zm.

jako instrumentu służącego procesowi integracji gospodarczej. Ów niebagatelny wpływ wspólnotowego prawa konkurencji (określanego też jako prawo europejskie) na prawo konkurencji obowiązujące w Polsce po 1 maja 2004 r. można określić jako europeizację polskiego prawa konkurencji (będącego jedną z dziedzin krajowego prawa administracyjnego).

Europeizacja krajowego prawa administracyjnego polega na tym, że prawo wspólnotowe wpływa na treść prawa administracyjnego tworzonego w poszczególnych państwach członkowskich UE, mimo że działalność administracyjna jest prowadzona na podstawie prawa tych państw[4]. Z sytuacją taką mamy do czynienia właśnie w przypadku krajowego prawa konkurencji, które jest jedną z najbardziej zeuropeizowanych dziedzin prawa polskiego. Przyczyny europeizacji norm antymonopolowych są dużo głębsze niż europeizacji norm należących do wielu innych dziedzin prawa. W przypadku prawa konkurencji nie chodzi bowiem o ujednolicanie standardów (przyjmowanie norm europejskich), ale o jedną z gwarancji niezakłóconego funkcjonowania Jednolitego Rynku.

3. Stosowanie wspólnotowego prawa konkurencji – „stary" i „nowy" system

W Traktacie ustanawiającym Wspólnotę Europejską znajdują się przepisy określające zakazy stosowania praktyk ograniczających konkurencję przez przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na wspólnym rynku. Są to: zakaz zawierania porozumień ograniczających konkurencję (art. 81 TWE) oraz zakaz nadużywania pozycji dominującej (art. 82 TWE). Przepis art. 83 TWE zawiera upoważnienie dla Rady do wydania rozporządzeń lub dyrektyw niezbędnych do stosowania reguł określonych w art. 81 i 82 TWE. Równocześnie jednak art. 84 TWE stanowi, że do czasu wydania wspomnianych aktów przez Radę to władze państw członkowskich będą orzekać o dopuszczalności porozumień, decyzji i uzgodnionych praktyk oraz o nadużywaniu pozycji dominującej na wspólnym rynku zgodnie z prawem krajowym i z postanowieniami art. 81 – w szczególności ust. 3 – i art. 82 TWE.

Co do zasady – do czasu wydania przez Radę aktów wykonawczych, o których mowa w art. 83 TWE – wspólnotowe reguły konkurencji zawarte w art. 81 i 82 TWE stosowane były przez państwa członkowskie[5]. Sytuacja taka istniała do czasu wydania rozporządzenia Nr 17 z 1962 r. – pierwszego rozporządzenia dotyczącego stosowania art. 85 i 86 (obecnie: art. 81 i 82) Traktatu[6]. Było ono stosowane przez ponad czterdzieści lat i przez ten okres uznawano je za skuteczny instrument ochrony konkurencji na wspólnym rynku. Rozwiązania zawarte w rozporządzeniu Nr 17 przenoszone były do ustaw antymonopolowych

[4] S. Biernat, Europejskie prawo administracyjne i europeizacja krajowego prawa administracyjnego (zarys problematyki), w: Studia Prawno-Europejskie tom VI, Łódź 2002, s. 72.
[5] C. Bellamy, Common market law of competition, London 1993, s. 34.
[6] Dz. Urz. WE z 21.02.1962 r., s. 204; dalej także: rozporządzenie Nr 17.

państw członkowskich UE. Również cały dotychczasowy dorobek orzeczniczy (w zakresie stosowania wspólnotowego prawa konkurencji) Komisji Europejskiej oraz sądów wspólnotowych odnosi się do „starego" systemu stosowania prawa, którego podstawą było rozporządzenie Nr 17.

Pojawiające się w ostatnim dziesięcioleciu zastrzeżenia, co do skuteczności ochrony konkurencji na wspólnym rynku (w szczególności w perspektywie rozszerzenia UE o dziesięć nowych państw, co nastąpiło 1 maja 2004 r.) przy wykorzystaniu rozporządzenia Nr 17, stały się impulsem do podjęcia reformy w tym zakresie. Jej rezultatem stało się przyjęcie nowego rozporządzenia - rozporządzenia Nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie stosowania reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 i 82 Traktatu[7]. Rozporządzenie to z dniem 1 maja 2004 r. zastąpiło rozporządzenie Nr 17.

Jednak przyjęte zmiany – mimo dość szerokiego ich zakresu i znaczenia prawnego – nie mają charakteru rewolucyjnego. Przeciwnie są daleko idącą konsekwencją stosowania i interpretowania (przede wszystkim przez sądy wspólnotowe) rozporządzenia Nr 17. Mamy tu zatem do czynienia z rozszerzeniem zasięgu działania (w szczególności poprzez zwiększenie ilości organów uprawnionych i zobowiązanych do stosowania wspólnotowego prawa konkurencji) i w konsekwencji w wielu przypadkach – z pewnym rozwinięciem (ewolucją) rozwiązań funkcjonujących na gruncie rozporządzenia Nr 17. Na tej podstawie powstały podwaliny obecnego, „nowego" systemu, którego odmienny charakter nie może zostać zauważony bez odniesienia do „starego" systemu. Można zaryzykować stwierdzenie, że nieobowiązujące już rozporządzenie Nr 17 stanowi i stanowić będzie (co najmniej przez kilka najbliższych lat) swoisty punkt odniesienia przy interpretowaniu i stosowaniu nowego rozporządzenia Nr 1/2003.

Już w systemie ochrony konkurencji funkcjonującym na podstawie rozporządzenia Nr 17 sądy krajowe posiadały kompetencję do stosowania tych przepisów (chodzi o art. 81 ust. 1[8] i art. 82 TWE) w interesie jednostek i w trybie określonym w procedurach krajowych. Tak ukształtowana kompetencja sądów krajowych uzupełniała działania podejmowane przez Komisję Europejską (i ewentualnie organy ochrony konkurencji państw członkowskich UE[9]) prowadzącą postępowania antymonopolowe w sprawie praktyk ograniczających konkurencję.

Brak wspólnych reguł wyznaczających treść i zakres krajowego prawa antymonopolowego w stosunku do reguł konkurencji określonych w art. 81 i 82

[7] Dz. Urz. WE L 1 z 24.01.2003 r., s. 1; dalej także: rozporządzenie Nr 1/2003.

[8] Wyłączną kompetencję do stosowania przepisu art. 81 ust. 3 TWE (udzielania wyłączeń spod zakazu porozumień ograniczających konkurencję) w systemie funkcjonującym na podstawie rozporządzenia Nr 17 (tj. przed 1 maja 2004 r.) posiadała Komisja Europejska.

[9] Chodzi o państwa, których organy ochrony konkurencji posiadały kompetencję do stosowania wspólnotowego prawa konkurencji.

TWE, w systemie funkcjonującym na podstawie rozporządzenia Nr 17 oznaczał, że zakresy zastosowania tych dwóch porządków prawnych mogły się w pewnym zakresie pokrywać (krzyżować się). Kwestia relacji dwóch porządków prawnych w „starym" systemie nie była ustalona w obowiązujących przepisach[10]. W tej sytuacji wiodące znaczenie w ustalaniu reguł kolizyjnych przypisano orzecznictwu Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości[11], który dokonał interpretacji w oparciu o fundamentalne zasady prawa wspólnotowego.

4. Zasada pierwszeństwa prawa wspólnotowego w „starym" systemie

Zdaniem ETS kolizje norm między wspólnotowym prawem konkurencji a prawem wewnętrznym państw członkowskich UE należało rozwiązywać zgodnie z zasadą nadrzędności prawa wspólnotowego. ETS uznał istnienie konkurencyjnych jurysdykcji (tj. krajowej i wspólnotowej) niejednokrotnie w odniesieniu do tego samego stanu faktycznego (konkretnej praktyki ograniczającej konkurencję), z uwagi na to, że prawo konkurencji WE i krajowe prawo konkurencji chronią różne interesy. Jednak – zdaniem ETS – „Traktat EWG stworzył samodzielny system, który państwa członkowskie przejęły do swoich systemów prawnych i który stosowany jest przez ich sądy. Byłoby sprzeczne z istotą tego systemu, jeżeli zezwolonoby państwom członkowskim na podejmowanie lub utrzymywanie środków, które mogłyby naruszać praktyczną skuteczność Traktatu. (....) Kolizje norm między kartelowym prawem wspólnotowym a prawem wewnątrzpaństwowym należy więc rozwiązywać zgodnie z zasadą nadrzędności prawa wspólnotowego. (...) stosowanie prawa narodowego nie może naruszać nieograniczonego i jednolitego stosowania prawa wspólnotowego oraz skuteczności środków podjętych w celu jego egzekwowania."[12]. ETS potwierdził współistnienie i równoległą stosowalność w zakresie ochrony konkurencji prawa wspólnotowego i wewnętrznego, o ile nie zagrażało to jednolitemu stosowaniu prawa wspólnotowego oraz skuteczności środków ochrony konkurencji podejmowanych na jego podstawie.

Jednak samo istnienie tych dwóch reżimów prawnych oraz obowiązywanie zasady prymatu prawa wspólnotowego oznaczało, że zakres krajowego prawa antymonopolowego został zdeterminowany ze względu na istnienie hierarchicznie wyższego prawa wspólnotowego, które obowiązywało równolegle w odniesieniu do terytoriów państw członkowskich.

---

[10] Zawarta w art. 83 ust. 1 i ust. 2 lit. e) delegacja dla Rady UE do wydania rozporządzenia określającego stosunek pomiędzy ustawodawstwem poszczególnych państw, a postanowieniami określającymi wspólnotowe zasady konkurencji dotyczące przedsiębiorstw, zawartymi w Traktacie i wydanych na jego podstawie aktach wykonawczych, pozostała niewykonana do czasu wydania rozporządzenia Nr 1/2003.

[11] Dalej także: ETS.

[12] Wyrok z 13.02.1969 r., *Walt Wilhelm i inni przeciw Bundeskartellamt* (sprawa 14/68, celex – 61968J0014)- tłumaczenie za: Procedury antymonopolowe. Orzeczenia sądowe w Unii Europejskiej, oprac. R. Janusz, Warszawa 1995, s. 18.

Te złożone kwestie wzajemnych relacji wspólnotowego i krajowego prawa konkurencji zostały rozstrzygnięte jednoznacznie w rozporządzeniu Nr 1/2003 ustalającym nowy (w stosunku do opisanego wyżej, opartego na rozporządzeniu Nr 17 z 1962 r.) system stosowania art. 81 i 82 TWE.

5. Podstawowe założenia reformy

Podstawowe założenia nowego rozporządzenia Nr 1/2003 to:

- wprowadzenie systemu bezpośrednio stosowalnych wyłączeń spod zakazu porozumień ograniczających konkurencję, co jest związane z decentralizacją dotychczas wyłącznej kompetencji Komisji Europejskiej do stosowania art. 81 ust. 3 TWE (w nowym systemie przepis ten mogą stosować również organy ochrony konkurencji państw członkowskich UE i ich sądy krajowe);

- zapewnienie znacznie szerszego niż dotychczas zakresu stosowania wspólnotowego prawa konkurencji poprzez zobowiązanie organów ochrony konkurencji państw członkowskich UE i ich sądów krajowych do stosowania art. 81 i 82 TWE zawsze, ilekroć stosują one krajowe prawo antymonopolowe, a rozpatrywana przez nie praktyka ograniczająca konkurencję spełnia równocześnie przesłanki zakazu zawartego w którymkolwiek z ww. przepisów Traktatu;

- ustalenie „bezpiecznego zakresu", w którym dopuszczalne jest zawieranie porozumień poprzez przyjęcie zasady, że stosowanie krajowego prawa antymonopolowego nie może doprowadzić do zakazania porozumienia dopuszczalnego w świetle wspólnotowego prawa konkurencji (chodzi tu o porozumienia, które nie podlegają zakazowi z art. 81 ust. 1, spełniają przesłanki art. 81 ust. 3 albo warunki zawarte w rozporządzeniu wydanym na podstawie art. 81 ust. 3 TWE);

- decentralizacja uprawnień Komisji Europejskiej do stosowania wspólnotowych reguł konkurencji na rzecz organów ochrony konkurencji państw członkowskich UE i ich sądów krajowych, a w konsekwencji

- rozszerzenie kręgu uprawnionych do wdrażania art. 81 i 82 Traktatu w pełnym zakresie (o organy ochrony konkurencji państw członkowskich UE i ich sądy krajowe).

Kluczowe znaczenie dla zagadnienia wzajemnych relacji pomiędzy art. 81 i 82 TWE a krajowym prawem konkurencji ma art. 3 rozporządzenia Nr 1/2003, który nie miał odpowiednika w rozporządzeniu Nr 17 ani w żadnym innym akcie prawa wspólnotowego[13]. Przepis ten wprowadza trzy podstawowe zasady dotyczące omawianej relacji prawa wspólnotowego i wewnętrznego adresowane do organów państw członkowskich UE. Są to:

[13] Dotychczas kwestia ta była rozpatrywana wyłącznie przez orzecznictwo wspólnotowe, które wypracowało zasadę prymatu prawa wspólnotowego, o czym była już mowa wyżej.

1) obowiązek stosowania art. 81 i 82 TWE (w przypadku, gdy krajowe organy antymonopolowe albo sądy krajowe stosują krajowe prawo konkurencji do praktyk antykonkurencyjnych spełniających równocześnie przesłanki art. 81 lub 82 TWE, są one zobowiązane do równoczesnego stosowania przepisów art. 81 lub 82 TWE, tj. prowadzenia postępowania także na podstawie tych przepisów);

2) wymóg dużej zbieżności przepisów dotyczących porozumień (tzw. reguła konwergencji (zbieżności) nakazuje, żeby porozumienia, które nie są zakazane na podstawie prawa wspólnotowego (art. 81 TWE) nie były zabronione również na podstawie krajowego prawa antymonopolowego) oraz

3) dopuszczalność stosowania surowszych przepisów krajowego prawa antymonopolowego do jednostronnych naruszeń konkurencji (praktyk o charakterze jednostronnym).

Jak z tego wynika, art. 3 rozporządzenia Nr 1/2003 określa precyzyjnie relacje pomiędzy krajowym i wspólnotowym prawem konkurencji. Uznaje on jednoznacznie nadrzędność tego ostatniego w szerokim zakresie, determinując treść krajowego prawa antymonopolowego. Zdeterminowanie to dotyczy wprawdzie w różnym stopniu poszczególnych rodzajów naruszeń, nie jest jednak możliwe negocjowanie zakresu obligatoryjnej harmonizacji norm.

Przyjęcie art. 3 rozporządzenia Nr 1/2003 w opisanym wyżej brzmieniu miało na celu rozszerzenie zakresu stosowania wspólnotowego prawa konkurencji. Jednak o tym, czy ten cel zostanie osiągnięty, w znacznej mierze przesądzi interpretacja pojęcia *wpływ na handel między państwami członkowskimi*. Zaistnienie faktyczne lub choćby hipotetyczne *wpływu na handel między państwami członkowskimi*[14] jest warunkiem koniecznym do tego, żeby przepisy art. 81 i 82 TWE w ogóle mogły być zastosowane. Klauzula *wpływu na handel* ma charakter nieostry, co oznacza, że w przypadkach granicznych może rodzić problemy interpretacyjne. W konkretnych sprawach wielokrotnie na ten temat wypowiadał się Europejski Trybunał Sprawiedliwości i to przede wszystkim jego orzeczenia stały się inspiracją dla treści zawartych w Obwieszczeniu Komisji – Wytycznych w sprawie kryterium wpływu na handel zawartego w art. 81 i 82 TWE[15]. Wydanie Obwieszczenia ustalającego wspólne rozumienie pojęcia *wpływ na handel* stało się szczególnie istotne w chwili wejścia w życie reformy wspólnotowego prawa konkurencji, której istotą jest wielość podmiotów stosujących i egzekwujących te normy. Reguły zawarte w ww. Obwieszczeniu mają charakter wytycznych wskazujących oparte na dotychczasowym orzecznictwie kierunki interpretacji kryterium *wpływu na handel.*

[14] Dana praktyka „ma lub może mieć wpływ na handel…".

[15] Commission Notice – Guidelines on the effect on trade concept contained in Articles 81 and 82 of the Treaty (Dz. Urz. WE C 101 z 27.04.2004 r., s. 81). Ze względu na oparcie w orzecznictwie sądów wspólnotowych przedstawiona w tym Obwieszczeniu interpretacja pojęcia *wpływ na handel* jest zbieżna z wykorzystywaną w systemie funkcjonującym na podstawie rozporządzenia Nr 17.

6. Wpływ rozporządzenia Nr 1/2003 na prawo wewnętrzne państw UE

Prezentowana reforma wspólnotowego prawa konkurencji nie przewiduje żadnych zmian w zakresie reguł zasadniczych. Przepisy art. 81 i 82 TWE zawierające zakazy stosowania praktyk ograniczających konkurencję obowiązują nadal i niezmiennie. Zmiana dotyczy włącznie sposobu stosowania tych przepisów. Rozporządzenie Nr 1/2003, będące źródłem tych zmian, które obowiązuje bezpośrednio na terytoriach wszystkich państw członkowskich UE, zawiera również przepisy wymagające wprowadzenia modyfikacji do prawa wewnętrznego tych państw (np. art. 35 wymagający wyznaczenia organu lub organów odpowiedzialnych za stosowanie jego przepisów).

Z całokształtu przepisów rozporządzenia, przyjmowanego pod hasłem decentralizacji kompetencji Komisji Europejskiej na rzecz organów ochrony konkurencji państw członkowskich UE, wynika jednoznacznie, że w „nowym" systemie wiodącą rolę będzie odgrywać nadal Komisja Europejska. Jej orzecznictwo stało się wiążące nie tylko dla ww. organów ochrony konkurencji, ale i dla sądów krajowych[16]. Mamy tu więc do czynienia ze swego rodzaju rozproszeniem kompetencji pomiędzy organy różnego szczebla (organ wspólnotowy, organy krajowe), jednak przy zachowaniu znacznego wpływu organu „wyższego" szczebla (wspólnotowego) na treść rozstrzygnięć wydawanych na „niższym" szczeblu (państw członkowskich). Oczywiście brak tu elementu hierarchicznego podporządkowania. W „nowym" systemie funkcjonują organy formalnie niezależne od siebie, między którymi zachodzą jednak określone zależności wynikające z przyznanych na podstawie obowiązujących przepisów uprawnień i nałożonych obowiązków.

W „nowym" systemie przyjęto, że - co do zasady – Komisja Europejska działa stosując przepisy rozporządzenia Nr 1/2003, natomiast organy krajowe stosując art. 81 i 82 TWE działają w trybie określonym w przepisach wewnętrznych poszczególnych państw. W rzeczywistości sytuacja jest bardziej złożona,

[16] Przepis art. 16 rozporządzenia Nr 1/2003 określa, jaki jest wpływ decyzji zakazującej stosowania określonej praktyki antykonkurencyjnej wydanej przez Komisję na możliwość samodzielnego stosowania wspólnotowego prawa konkurencji przez sądy krajowe i krajowe organy ochrony konkurencji. Zasada jest następująca – krajowe organy ochrony konkurencji stosując przepisy art. 81 i 82 TWE nie mogą wydawać rozstrzygnięć sprzecznych z dotychczasowym orzecznictwem Komisji. Również sądy krajowe są zobowiązane do niewydawania wyroków sprzecznych z decyzjami Komisji. Zobowiązanie to dotyczy zarówno decyzji już wydanych przez Komisję w tych samych sprawach, jak i decyzji, które będą efektem wszczętego już (ale nie zakończonego) postępowania w tej samej sprawie. Reguła ta jest odzwierciedleniem zasad przyjętych wcześniej przez orzecznictwo sądów wspólnotowych, np. wyrok z dnia 14.12.2000 r., *Masterfoods Ltd v HB Ice Cream Ltd.* (sprawa C-344/98, celex – 61998J0344). Z wyroku tego wynika, że sąd krajowy, jeżeli rozstrzyga w sprawie praktyki ograniczającej konkurencję, której zgodność z art. 81 lub 82 TWE była już przedmiotem decyzji Komisji Europejskiej, powinien – ze względu na potrzebę realizacji postulatu bezpieczeństwa prawnego (pewności co do prawa) – powstrzymać się od wydania orzeczenia sprzecznego ze wspomnianą decyzją Komisji, nawet gdyby orzeczenie takie było sprzeczne z wyrokiem sądu krajowego niższej instancji.

ponieważ w wielu przypadkach procedury krajowa i wspólnotowa przenikają się i uzupełniają[17]. Stosowanie przepisów rozporządzenia stało się zarówno uprawnieniem, jak i obowiązkiem organów krajowych we wszystkich państwach członkowskich. Pojawia się zatem pytanie, czy ustalenie takiego mechanizmu (w sytuacji znacznej harmonizacji norm materialnych) jest krokiem w kierunku harmonizacji przepisów proceduralnych zawartych w prawie wewnętrznym państw członkowskich.

Dodatkowo (oprócz przepisów rozporządzenia Nr 1/2003) na stosowanie prawa wspólnotowego przez organy państw członkowskich będą miały wpływ również reguły wynikające z aktów niższej rangi. Chodzi tu o obwieszczenia Komisji Europejskiej, w tym przede wszystkim Obwieszczenie dotyczące współpracy w ramach sieci organów ochrony konkurencji[18] (obejmującej Komisję Europejską i organy ochrony konkurencji państw członkowskich UE[19]). Z formalnego punktu widzenia obwieszczenia Komisji Europejskiej ustalają zasady obowiązujące jedynie Komisję. W związku z tym, zamiarem tej ostatniej było znalezienie rozwiązania pozwalającego na związanie regułami współpracy określonymi w ww. obwieszczeniu organów ochrony konkurencji z wszystkich państw członkowskich UE. W tym celu zaproponowano podpisanie przez nie stosownego Oświadczenia, w którym zobowiązały się one do dobrowolnego respektowania zasad wynikających ze wspomnianego obwieszczenia. Ta „nowatorska" konstrukcja prawna budziła od samego początku poważne wątpliwości co do charakteru i mocy prawnie wiążącej tego dokumentu w systemach prawa wewnętrznego poszczególnych państw członkowskich[20].

---

[17] Jest to szczególnie widoczne w przypadku postępowań prowadzonych przez organy krajowe w sprawie naruszeń traktatowych przepisów dotyczących ochrony konkurencji. Przykładem może być art. 2 rozporządzenia Nr 1/2003, który ustanawia reguły rozkładu ciężaru dowodzenia w postępowaniach dotyczących naruszenia art. 81 i 82 TWE niezależnie od tego, czy postępowanie prowadzi Komisja Europejska czy też organ krajowy. Z kolei art. 13 ww. rozporządzenia daje organom krajowym dodatkową (w stosunku do wynikających z prawa krajowego), samoistną podstawę do zawieszenia postępowania lub odrzucenia skargi w okolicznościach wskazanych w tym przepisie. Przepis art. 12 dopuszcza pod pewnymi warunkami wykorzystanie informacji uzyskanych od Komisji Europejskiej lub innych organów krajowych na potrzeby postępowania prowadzonego w związku z naruszeniem wewnętrznego prawa konkurencji danego państwa UE.

[18] Commission Notice on cooperation within the Network of Competition Authorities (Dz. Urz. WE C 101 z 27.04.2004 r., s. 43).

[19] Krajowe organy antymonopolowe i Komisja Europejska tworzą wspólnie sieć instytucji działających w interesie publicznym i prowadzących ścisłą współpracę w zakresie ochrony konkurencji. Sieć ta stanowi forum do dyskusji i współpracy w zakresie wdrażania wspólnotowej polityki konkurencji. Zapewnia ona ramy instytucjonalne dla współpracy europejskich organów ochrony konkurencji w sprawach, w których zastosowanie mają art. 81 i 82 TWE oraz stanowi podstawę dla utrzymania wspólnej kultury konkurencji w Europie. Sieć ta określana jest jako Europejska Sieć Konkurencji (European Competition Network, ECN). Podstawowe zasady działania Sieci określa rozporządzenie Nr 1/2003, natomiast Obwieszczenie dotyczące współpracy w ramach sieci organów ochrony konkurencji doprecyzowuje szczegółowe reguły funkcjonowania tego systemu.

[20] Z pewnością moc prawna tego dokumentu nie może być większa niż w przypadku Obwieszczenia, którego on dotyczy. Oświadczenie to może zatem tworzyć tzw. uprawnione oczekiwania (*legitimate expectations*) po stronie przedsiębiorców – adresatów norm antymonopolowych, co do tego, że organy, które je podpisały, będą postępować według ustalonych w nim zasad. W rzeczywistości jednak wiele w tym zakresie będzie zależało od rozwiązań przyjętych w systemach prawa wewnętrznego poszczególnych państw.

Takich wątpliwości jest dużo więcej. Zasygnalizowane uwagi co do wpływu rozporządzenia Nr 1/2003 na prawo wewnętrzne państw członkowskich oparte są jedynie na analizie przepisów, które zaczęły obowiązywać w dniu 1 maja 2004 r. Oznacza to, że trafność poczynionych tu spostrzeżeń podlega i będzie podlegać weryfikacji w dłuższej perspektywie stosowania przepisów rozporządzenia Nr 1/2003.

7. Wpływ reformy na prawo konkurencji obowiązujące w Polsce jako państwie UE

Instytucjami stojącymi na straży ochrony konkurencji w Polsce są przede wszystkim: Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów[21], będący organem ochrony konkurencji w Polsce (odpowiedzialnym zarówno za stosowanie polskiego, jak i wspólnotowego prawa konkurencji) oraz Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów, rozpatrujący odwołania od decyzji Prezesa UOKiK[22].

Ustawa z dnia 15 grudnia 2000 r. o ochronie konkurencji i konsumentów w okresie opracowywania jej projektu i uchwalania prezentowana była pod hasłem dostosowania polskiego prawa konkurencji do regulacji wspólnotowych i cel ten udało się osiągnąć. Reguły materialne zawarte w art. 5 i 8 ustawy antymonopolowej, dotyczące zakazów stosowania praktyk ograniczających konkurencję, odpowiadają analogicznym przepisom wspólnotowym zawartym w art. 81 i 82 TWE. Przepisy proceduralne stosowane w postępowaniu antymonopolowym nie były objęte wymogiem harmonizacji prawa w związku z akcesją do UE, gdyż państwa członkowskie UE zachowały niezależność (autonomię) procedur krajowych w stosunku do procedury wspólnotowej. Dotyczy to również organizacji systemu ochrony konkurencji. Istotny jest jedynie postulat, aby system ten był zorganizowany w sposób zapewniający skuteczne stosowanie prawa konkurencji. W tym kontekście można stwierdzić, że polska procedura antymonopolowa i organizacja systemu ochrony konkurencji odpowiadają standardom przyjętym w europejskim ustawodawstwie antymonopolowym.

Do zakresu nieobjętego obowiązkiem harmonizacji należą także przepisy o sankcjach za naruszenia prawa konkurencji. Zarówno polskie, jak i wspólnotowe przepisy przewidują w takich przypadkach nakładanie na przedsiębiorców kar pieniężnych. Przyjęcie odmiennych reguł, jeżeli chodzi o wysokość i zasady wymiaru tych kar, nie stanowi w tym kontekście problemu.

Do dnia przystąpienia Polski do UE ustawa antymonopolowa dotyczyła wyłącznie stosunków wewnątrzkrajowych. Z dniem akcesji sytuacja ta uległa

[21] Dalej także: Prezes UOKiK.

[22] Od wyroków wyspecjalizowanego Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów przysługuje apelacja do Sądu Apelacyjnego. O ile spełnione są po temu ustawowe przesłanki, od wyroków Sądu Apelacyjnego możliwe jest wniesienie skargi kasacyjnej do Sądu Najwyższego.

pewnej zmianie. Prezes UOKiK zyskał kompetencje do stosowania wspólnotowego prawa konkurencji[23]. Prowadząc postępowania związane z naruszeniem art. 81 lub 82 TWE, działa on przede wszystkim w trybie określonym w ustawie antymonopolowej oraz – w pewnym ograniczonym zakresie – w rozporządzeniu Nr 1/2003. Oznacza to, że część przepisów polskiej ustawy antymonopolowej jest stosowana również w przypadku naruszenia prawa wspólnotowego.

W tym miejscu nasuwa się pytanie o to, w jaki sposób (zreformowane) wspólnotowe prawo konkurencji wpłynie na system prawa obowiązującego w tym zakresie na terytorium Polski. Jest to pytanie o przejawy i spodziewane skutki europeizacji polskiego prawa antymonopolowego. Przyczyną tej europeizacji jest przystąpienie Polski do Unii Europejskiej w momencie, kiedy ta ostatnia reformuje swój system stosowania prawa konkurencji. Pewna część spodziewanych tu skutków znalazła już odzwierciedlenie w przyjęciu ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o zmianie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów oraz o zmianie niektórych innych ustaw[24]. Inne skutki mają charakter ustrojowy, wynikający z samej istoty i nadrzędnej mocy wiążącej regulacji wspólnotowych w stosunku do prawa krajowego.

Nie ulega wątpliwości, że przystąpienie Polski do UE wiąże się z istotnymi konsekwencjami dla systemu prawa polskiego. Mam tu na myśli przede wszystkim to, że od dnia akcesji na tym samym terytorium i w tym samym czasie (w Polsce od 1 maja 2004 r.) obowiązują dwa niejednakowe pod wieloma względami systemy prawne. W rezultacie przeciwdziałanie praktykom ograniczającym konkurencję odbywa się zarówno na podstawie ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów, jak i w oparciu o przepisy art. 81 i 82 TWE.

Harmonizację przepisów materialnego prawa konkurencji państw członkowskich UE w zakresie ograniczonym do spraw o wymiarze wspólnotowym wprowadza wspomniany już art. 3 rozporządzenia Nr 1/2003. Przepis ten ingeruje bezpośrednio w system polskiego prawa konkurencji. Wskazuje on dopuszczalny zakres stosowania ustawy antymonopolowej w przypadku, gdyby zawarte w tejże ustawie przepisy odpowiednio: w przypadku zakazu porozumień – pozostawały w sprzeczności z art. 81 TWE, bądź w przypadku nadużywania pozycji dominującej – były mniej restrykcyjne niż art. 82 TWE. Wydaje się zatem, że mamy tu do czynienia z ograniczeniem suwerenności polskiego prawodawcy w zakresie stanowienia norm krajowych

[23] Kompetencja w tym zakresie wynika z art. 24 ust. 1a ustawy antymonopolowej. Przepis ten wskazuje Prezesa UOKiK jako organ, który będzie wykonywał funkcje organu antymonopolowego państwa członkowskiego UE określone w przepisach rozporządzenia Nr 1/2003. Podstawą do przyznania tych kompetencji Prezesowi UOKiK był art. 35 rozporządzenia Nr 1/2003.

[24] Dz. U. Nr. 93, poz. 891. Ustawa ta wprowadziła zmiany dostosowujące polskie prawo konkurencji do standardów wynikających z rozporządzenia Nr 1/2003.

dotyczących ochrony konkurencji, jako konsekwencją rozwiązania przyjętego w art. 3 rozporządzenia Nr 1/2003.

Reguły stosowania wspólnotowego prawa konkurencji przez Komisję Europejską, a w ograniczonym zakresie również przez organy ochrony konkurencji państw członkowskich UE określa rozporządzenie Nr 1/2003. Ranga aktu prawnego, jakim jest rozporządzenie uzasadnia jego bezpośrednią stosowalność i bezpośrednie obowiązywanie na terytoriach wszystkich państw członkowskich. Z punktu widzenia polskiego porządku prawnego niektóre przepisy rozporządzenia wydają się kontrowersyjne. Trzeba pamiętać, że rozporządzenie zostało przyjęte przez państwa członkowskie UE jeszcze bez udziału Polski (w grudniu 2002 r.). Jednak od 1 maja 2004 r. przepisy te mają moc wiążącą również na naszym terytorium.

Wątpliwości znacznie poważniejszej natury nasuwają się w związku z aktami o charakterze tzw. *soft-law*[25], które stanowiąc dokumenty towarzyszące rozporządzeniu (obwieszczenia Komisji Europejskiej) będą *de facto* wywierać istotny wpływ na stosowanie prawa konkurencji w Polsce będącej członkiem UE. Akty stosunkowo niskiej rangi, nie mające mocy wiążącej prawnie w stosunku do podmiotów zewnętrznych wobec Komisji Europejskiej (kreujące tzw. uprawnione oczekiwania po stronie przedsiębiorców), staną się w pewnym sensie wyznacznikiem postępowania (zbiorem wytycznych) dla polskiego organu przy dokonywanej przezeń wykładni prawa. Prezes UOKiK może oczywiście nie zastosować się do tychże wytycznych, należy się jednak spodziewać w takim przypadku interwencji Komisji Europejskiej na podstawie odpowiednich przepisów rozporządzenia (motywowanej prawdopodobnie względami jednolitości stosowania prawa wspólnotowego).

W momencie przystąpienia do UE zmienia się także w pewnym zakresie rola polskiego organu ochrony konkurencji. Prezes UOKiK stanie się częścią większego systemu – Europejskiej Sieci Konkurencji[26]. Przepisy rozporządzenia przewidują, że współdziałanie dokonywać będzie się niejako w dwóch płaszczyznach – w zakresie współpracy z Komisją Europejską oraz horyzontalnie – poprzez współpracę z organami antymonopolowymi innych państw członkowskich UE. Nie sposób nie zauważyć, że tworzenie Sieci prowadzi do tworzenia nowych, nieistniejących dotychczas związków pomiędzy Komisją Europejską a organami państw członkowskich. Konsekwencją

[25] Są to tzw. akty „miękkiego prawa", niemające mocy prawnie wiążącej, ale zawierające zobowiązania o charakterze politycznym, czy moralnym, które stanowią formę „samozobowiązania się" podmiotów je wydających (np. obwieszczenia Komisji Europejskiej) do przestrzegania zawartych w nich reguł i mogą rodzić po stronie podmiotów polegających na zawartych w nich zapewnieniach uprawnione oczekiwania (stosuje się do nich zasadę dobrej wiary) – A. Wyrozumska, Opinia dotycząca Obwieszczenia Komisji w sprawie współpracy w ramach Sieci Organów ds. Ochrony Konkurencji (projekt z 2003 r.) i potwierdzenia stosowania przyjętych w nim zasad w drodze jednostronnego oświadczenia składanego przez krajowy organ ds. ochrony konkurencji, Łódź 2003 (opinia sporządzona na zlecenie UOKiK).

[26] Europejska Sieć Konkurencji to nazwa określająca Komisję Europejską i organy ochrony konkurencji państw członkowskich UE współpracujące na podstawie rozporządzenia Nr 1/2003. Dalej także: Sieć. Patrz: przypis 19.

przystąpienia do Sieci przez Prezesa UOKiK jest zatem także zacieśnienie współpracy z Komisją. Poprzez instrumenty przewidziane w ww. rozporządzeniu Komisja zyskała realną możliwość wpływania na sam fakt prowadzenia przez polski organ określonych postępowań, jak również na treść wydawanych przezeń rozstrzygnięć. Wobec braku symetrycznych uprawnień po stronie organu polskiego, relacja ta jawi się jako mająca – mimo deklaracji niezależności i równorzędności wszystkich członków Sieci – charakter poniekąd hierarchiczny (przynajmniej w aspekcie funkcjonalnym). Zakłada bowiem podporządkowanie Prezesa UOKiK swoistemu nadzorowi w zakresie stosowania prawa wspólnotowego Komisji Europejskiej.

Stosowanie prawa wspólnotowego stanowi istotny nowy obowiązek dla polskiego organu antymonopolowego i zarazem odciąża Komisję Europejską. Nowy wspólnotowy system ochrony konkurencji polega bowiem w dużej mierze na scedowaniu przez Komisję jej zadań, związanych z nadzorowaniem przestrzegania wspólnotowych reguł konkurencji, na organy krajowe. Będą one mogły wykonywać je tak długo, dopóki ich sposób postępowania (stosowania prawa) będzie zgodny z wytycznymi i wskazówkami Komisji Europejskiej. W przeciwnym wypadku organy krajowe muszą liczyć się z władczą interwencją Komisji polegającą na przejęciu sprawy do jej własnej właściwości[27]. W przypadku polskiego organu antymonopolowego byłoby to równoznaczne z ostatecznym pozbawieniem go kompetencji do prowadzenia danej sprawy.

Decyzje antymonopolowe wydawane przez Prezesa UOKiK na podstawie wspólnotowego prawa konkurencji będą miały – podobnie jak decyzje wydawane w związku z naruszeniem ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów – zasięg krajowy. Dzieje się tak, ponieważ jurysdykcja tego organu ogranicza się do terytorium Polski. Co do zasady Prezes UOKiK prowadzi postępowania w sprawach naruszenia krajowego i wspólnotowego prawa konkurencji według tych samych norm proceduralnych zawartych w ustawie o ochronie konkurencji i konsumentów. Jednak w przypadku stosowania prawa wspólnotowego jest on zobowiązany również do uwzględniania norm zawartych w rozporządzeniu Nr 1/2003.

8 . Podsumowanie

Podstawowym aktem prawnym będącym niejako „bazą” wprowadzanej reformy jest rozporządzenie Nr 1/2003, które zastąpiło rozporządzenie Nr 17 z 1962 r., czyli pierwsze rozporządzenie dotyczące stosowania art. 81 i 82 TWE. Normy prawne zawarte w rozporządzeniu Nr 1/2003 dają wprost odpowiedź na wiele pytań, które w systemie funkcjonującym na podstawie rozporządzenia Nr 17 były przedmiotem sporów organów państw członkowskich UE i instytucji wspólnotowych (zwłaszcza Komisji Europejskiej i sądów wspólnotowych).

[27] Podstawą prawną takiego działania może być art. 11 ust. 6 rozporządzenia Nr 1/2003.

Przede wszystkim jednoznacznie przesądzona została wątpliwość zasadnicza dotycząca wzajemnych relacji pomiędzy wspólnotowym a krajowym prawem konkurencji.

Przyznanie organom ochrony konkurencji państw członkowskich UE oraz ich sądom krajowym kompetencji do stosowania wspólnotowego prawa konkurencji w pełnym zakresie zdaje się - co do zasady - spełniać postulat decentralizacji. Wydaje się to istotną odmianą w stosunku systemu funkcjonującego na podstawie rozporządzenia Nr 17. Równocześnie zasygnalizowane wyżej rezultaty analizy podstawowych przepisów rozporządzenia Nr 1/2003 wskazują, że decentralizacja ta ma raczej pozorny charakter. Ceną tej decentralizacji jest ujednolicenie norm materialnych prawa konkurencji obowiązujących w poszczególnych państwach UE (dotyczy to przede wszystkim zakazu porozumień ograniczających konkurencję) i podporządkowanie orzecznictwa organów i sadów krajowych – Komisji Europejskiej.

Dodatkowy element, wskazujący na tak charakterystyczne dla nowego systemu silne sprzężenie wspólnotowego prawa konkurencji z prawem krajowym, to zawarcie w rozporządzeniu Nr 1/2003 szeregu przepisów wywierających bezpośredni wpływ na sposób postępowania organów krajowych przy stosowaniu wspólnotowego prawa konkurencji. Świadomość znaczenia wprowadzanej reformy nie byłaby pełna bez uwzględnienia aktów o charakterze *soft-law* towarzyszących rozporządzeniu (obwieszczeń Komisji Europejskiej). Przepisy rozporządzenia mają wprawdzie znaczenie fundamentalne, nie są jednak wystarczające, gdyż sprawne funkcjonowanie Sieci (co najmniej) dwudziestu sześciu organów stosujących prawo wymaga precyzyjnego określenia obowiązujących mechanizmów współpracy.

Dzięki wprowadzonej reformie Komisja Europejska niewątpliwie osiągnęła swój cel – udało się jej pozbyć części uciążliwych dla niej obowiązków na rzecz organów krajowych, zachowując jednocześnie realny wpływ na treść wydawanych przez nie rozstrzygnięć. Organy krajowe z kolei uzyskały możliwość dostępu oraz wykorzystywania jako dowodów w postępowaniach antymonopolowych informacji gromadzonych przez Komisję i organy ochrony konkurencji innych państw członkowskich UE, a także prawo zwracania się do tych ostatnich z prośbą o pomoc w uzyskaniu dowodów. Daje to szansę na praktyczną realizację zasady eksterytorialności prawa antymonopolowego, która dotychczas często nie mogła być urzeczywistniana właśnie ze względu na trudności właściwych organów w gromadzeniu dowodów poza terytorium objętym ich jurysdykcją.

Postępująca europeizacja polskiego prawa konkurencji jest w znacznej mierze rezultatem reformy wspólnotowego prawa konkurencji, której podstawą jest rozporządzenie Nr 1/2003. Podstawą reformy jest daleko idąca współpraca i faktyczna zależność krajowych organów odpowiedzialnych za stosowanie prawa konkurencji od Komisji Europejskiej oraz ograniczenie suwerenności

prawodawczej państw członkowskich (w tym Polski) w dziedzinie prawa konkurencji. Mamy tu zatem do czynienia z dotychczas nie występującą, wprowadzaną na mocy przepisów prawa powszechnie obowiązującego (rozporządzenia Nr 1/2003) europeizacją wewnętrznego prawa antymonopolowego państw członkowskich UE, w tym Polski.

Na skutek przystąpienia Polski do UE przeobrażeniu ulega rola polskiego organu ochrony konkurencji. Z formalnego punktu widzenia fakt przystąpienia Polski do UE nie powoduje zmiany pozycji ustrojowej tego organu. Trudno jednak zaprzeczyć, że jego udział w Sieci i wszystkie związane z tym uprawnienia i obowiązki oznaczają faktyczne rozluźnienie związków funkcjonalnych z krajową administracją rządową, na rzecz zbliżenia (wyrażającego się poprzez bliską i regularną współpracę) z jego odpowiednikami (krajowymi organami antymonopolowymi) w pozostałych państwach członkowskich UE oraz przede wszystkim z nadzorującą cały system Komisją Europejską.

Na płaszczyźnie prawnej jedną z najpoważniejszych konsekwencji przystąpienia Polski do UE jest otwarcie polskiego systemu prawnego na akty prawa wspólnotowego w szerokim tego słowa znaczeniu. Zamknięty katalog źródeł prawa z polskiej Konstytucji został dość brutalnie „uzupełniony" o wszystko co kryje w sobie szeroka kategoria - źródła prawa wspólnotowego.

System polskiego prawa konkurencji, zwłaszcza w części proceduralnej, powstał stosunkowo niedawno. W tej sytuacji można spodziewać się, że mechanizm stosowania prawa wspólnotowego zawarty w rozporządzeniu Nr 1/2003, jako funkcjonujący w oparciu o utrwalone metody postępowania, może wywierać istotny wpływ na sposób stosowania krajowego prawa konkurencji przez Prezesa UOKiK.

Proces europeizacji prawa krajowego państw członkowskich UE w dziedzinie ochrony konkurencji wydaje się podwójnie wart głębszej refleksji i analizy. Mam tu na myśli przede wszystkim wzgląd na wagę i znaczenie dla procesu integracji europejskiej problematyki ochrony konkurencji, jak również hipotezę, że oto być może prezentowana reforma wspólnotowego systemu stosowania prawa konkurencji wskazuje perspektywę dla innych dziedzin współpracy w procesie integracji europejskiej i możliwe konsekwencje dla innych dziedzin prawa polskiego.